

ТЕМА 2

СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. НЕТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД

Основні поняття: державне регулювання ЗЕД, зовнішньоекономічна політика, тарифне регулювання, нетарифне регулювання, квотування, квота, ліцензування, субсидії.

Зміст

1. Мета, завдання, суб'єкти та інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
2. Сутність та методи державного регулювання ЗЕД.
3. Нетарифні методи регулювання, їх класифікація і характеристика.

1. Мета, завдання, суб'єкти та інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

Метою державного регулювання ЗЕД в Україні є: захист економічних інтересів України і законних інтересів суб'єктів ЗЕД; створення однакових можливостей для суб'єктів ЗЕД з метою розвитку усіх видів підприємницької діяльності, незалежно від форм власності, використання доходів і здійснення інвестицій; розвиток конкуренції і ліквідацію монополізму.

Регулювання ЗЕД в Україні спрямовується на виконання таких **завдань**:

- гарантування довгострокової міжнародної конкурентоспроможності та економічної безпеки держави;
- контроль за станом внутрішнього ринку через стимулювання його засобами зовнішньої конкуренції, недопущення проникнення на нього недоброякісних товарів;
- зниження абсолютних витрат та коригування вартісних пропорцій у національній економіці;
- збільшення зайнятості як фактора зростання виробництва та поліпшення результатів участі у міжнародному співробітництві;
- використання механізмів міжнародної кооперації як інструмента поліпшення якості життя та розв'язання інших соціальних проблем;
- поліпшення умов формування бюджету за рахунок позитивного сальдо поточних операцій або руху капітальних активів.

Регулювання ЗЕД в Україні здійснюється такими **суб'єктами**:

- 1) Україною як державою в особі її органів у межах їх компетенції: загальнодержавними органами (Верховна Рада, Президент України, Кабінет Міністрів України); координаційними органами (Міністерство закордонних справ, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Державної служби

експортного контролю, Національний банк України, Державна фіскальна служба України, Антимонопольний комітет України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі); територіальними органами (місцеві Ради народних депутатів, територіальні підрозділи органів державного регулювання ЗЕД);

2) спеціалізованими функціональними інститутами (Торгово-промислова палата України, товарні, фондові, валютні біржі тощо);

3) самими суб'єктами ЗЕД на основі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Регулювання ЗЕД в Україні здійснюється за допомогою *інструментів*:

- законів України («Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про захист іноземних інвестицій в Україні», «Про міжнародні договори України», «Про міжнародний комерційний арбітраж», «Про режим іноземного інвестування», Митний кодекс України та ін.);

- передбачених у законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, що видаються державними органами України у межах їх компетенції;

- економічних методів оперативного регулювання (валютно-фінансових, кредитних) в межах законів України;

- рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються згідно з їх статутними документами в межах законів України;

- договорів, які укладаються суб'єктами ЗЕД і не суперечать законам України.

2. Сутність та методи державного регулювання ЗЕД

Система регулювання ЗЕД певної країни відповідає реалізації її зовнішньоекономічної політики. *Зовнішньоекономічна політика* – це система заходів, спрямованих на досягнення економікою даної країни певних переваг на світовому ринку та, одночасно, захист внутрішнього ринку від конкуруючих імпортованих товарів.

Регулювання ЗЕД слід розглядати у 2-х аспектах:

1) правове регулювання ЗЕД всередині держави;

2) регулювання міжнародної діяльності.

Регулювання ЗЕД всередині держави передбачає: правове регулювання діяльності суб'єктів ЗЕД; регулювання інвестиційної діяльності; правове регулювання діяльності суб'єктів спеціальних економічних зон; валютне регулювання; тарифне регулювання ЗЕД; нетарифне регулювання ЗЕД; правове регулювання укладення, реєстрації та виконання зовнішньоторговельних договорів тощо.

Регулювання міжнародної діяльності (міжнародне право) включає: право міжнародних договорів; морське право; міжнародне повітряне право; міжнародне правове регулювання космічної діяльності; міжнародне правове регулювання збройних конфліктів; міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю; способи вирішення міжнародних суперечок тощо.

Методи державного регулювання ЗЕД поділяють на різні групи. З одного боку, це адміністративні та економічні методи.

До економічних належать:

1) у галузі імпорту – митні тарифи, численні податки і збори з товарів, що ввозяться, та імпортні депозити;

2) у галузі експорту – пільгові кредити експортерам, гарантії, субсидії, звільнення від сплати податків і надання фінансової допомоги.

Адміністративні методи безпосередньо впливають на ЗЕ відносини. До них належать: ембарго; ліцензування; квотування; специфічні вимоги до товару, упаковки і маркування та ін.

З іншого боку, ці методи поділяють на методи тарифного і нетарифного регулювання.

Тарифне регулювання – головний інструмент торговельної політики, що впливає на вартісні показники імпортованого чи експортованого товару через обкладення його відповідним митом.

Нетарифне регулювання – об'єднує решту методів, це комплекс національних адміністративних заходів, які часто не пов'язані безпосередньо із зовнішньою торгівлею, але виконують функції регулятора експортно-імпортних операцій.

3. Нетарифні методи регулювання, їх класифікація і характеристика

Нетарифне регулювання – це комплекс заходів обмежувальнозаборонного характеру, що перешкоджають проникненню іноземних товарів на внутрішній ринок країни. На відміну від митних бар'єрів, нетарифні обмеження можуть бути введені рішенням різних органів державної влади, а також місцевою владою, тобто можуть діяти на різних рівнях.

1. Методи кількісних обмежень. Кількісні обмеження (квотування, ліцензування і добровільне обмеження експорту) – це адміністративна форма нетарифного державного регулювання торгового обороту, що визначає кількість і номенклатуру товарів, дозволених до експорту чи імпорту. Їх можуть застосовувати на підставі рішення уряду однієї країни, або на підставі міжнародних угод, що координують торгівлю певними групами товарів.

Квотування (контингентування) - це обмеження державною владою ввезення товарів певною кількістю чи сумою на встановлений період часу.

Квота – це кількісний нетарифний засіб обмеження експорту чи імпорту товару певною кількістю або сумою на певний проміжок часу.

Експортна (імпортна) квота – граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (чи імпортувати) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях.

Глобальні – це квоти, що встановлюються за товаром без зазначення конкретних країн (чи груп країн), куди товар експортується, або з яких він імпортується. Індивідуальні – квоти, що встановлюються за товаром з визначенням конкретної країни, куди товар може експортуватись або з якої він може імпортуватись. Групові – квоти, що встановлюються та товаром з визначенням групи країн, куди товар експортується або з яких він імпортується.

Антидемпінгові – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару, що є об'єктом антидемпінгового розслідування та антидемпінгових заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних або вартісних одиницях виміру. Компенсаційні – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару, що є об'єктом антисубсидійного розслідування та компенсаційних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку.

Ліцензування – це регулювання ЗЕД через дозвільний пакет документів, що видають державні органи на право експорту чи імпорту товару у визначених кількостях на певний проміжок часу. В Україні використовуються такі види ліцензій: генеральна - відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції з окремим товаром або окремою країною; разова (індивідуальна) - разовий дозвіл, який має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом ЗЕД; відкрита (індивідуальна) - дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом конкретного періоду (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу; глобальна ліцензія – дозвіл на ввезення або вивезення того чи іншого товару в будь-яку країну за певний період часу без обмежень кількості і вартості.

«Добровільне» обмеження експорту – кількісне обмеження експорту, що ґрунтується на зобов'язанні одного з торгових партнерів обмежити або не розширювати обсяг експорту, прийнятому в рамках офіційного міжурядового або неофіційного договору про встановлення квот на експорт товару.

2. Методи прихованого протекціонізму. Методи прихованого, побічного протекціонізму являють собою різні перепони, створені численними державними структурами на шляху імпортних товарів.

Технічні бар'єри - це перешкоди для імпорту товарів, що виникають у зв'язку з їх невідповідністю національним стандартам у системі виміру та інспекції якості, вимогам техніки безпеки, санітарно-гігієнічним нормам, правилам пакування і маркування тощо. До цих бар'єрів належать: стандарти, сертифікація якості, вимоги до пакування та маркування, санітарно-гігієнічні та екологічні вимоги, процедури митного оформлення.

Внутрішні податки. Обкладення імпортованих товарів (на додаток до імпортного мита, сплати за отримання дозвільних документів країни імпорту) внутрішніми податками додатково підвищує вартість імпорту та є проявом прихованого протекціонізму.

Політика в межах державних закупівель - це прихований метод торгової політики, згідно з яким від державних органів і підприємств вимагається купувати певні товари лише у національних фірм, якщо навіть вони дорожчі за імпортні.

Вимоги про вміст місцевих компонентів - законодавчо встановлена частка кінцевого продукту, яка повинна бути вироблена національними виробниками для продажу на внутрішньому ринку. Мета цього методу полягає у тому, щоб з використанням місцевих компонентів створити вітчизняне виробництво замінників імпортованих товарів.

3. Методи стимулювання експорту (фінансові методи).

Субсидії - це грошові виплати, скеровані на підтримку національних товаровиробників та побічну дискримінацію імпорту.

Експортне кредитування - це метод, який передбачає фінансове стимулювання державного розвитку експорту національними виробниками.

Одним з методів субсидування експорту є **демпінг** - вивезення товарів за цінами, нижчими, ніж на внутрішньому та світовому ринках, за рахунок державних субсидій експортерам або за рахунок зацікавлених фірм.

До **адміністративних методів** стимулювання експорту належать:

- податкова політика;
- система валютного контролю;
- національна система інформаційного забезпечення;
- кадрове забезпечення;
- дипломатична підтримка (торговельні представництва).

4. Правові методи регулювання ЗЕД.

До них належать:

- 1) торговельні договори та угоди;
- 2) режими регулювання.

Торгово-політичний режим - це сукупність заходів, які застосовуються в певний момент часу в певній країні для регулювання

доступу іноземних товарів на внутрішній ринок, а також для забезпечення доступу вітчизняних товарів на ринки інших країн. *Режим найбільшого сприяння (РНС)* - це положення про те, що кожна з держав, які домовляються, зобов'язується надати іншій державі, що бере участь у переговорах, такі ж сприятливі права, переваги, привілеї і пільги, як і ті, що їй вона надає чи надаватиме у майбутньому будьякій третій державі. *Національний режим* передбачає надання державою іноземним юридичним та фізичним особам, товарам та послугам умов, аналогічних тим, якими користуються, відповідно, вітчизняні юридичні і фізичні особи, товари, послуги тощо. *Преперенційний режим* - надання країнам, що розвиваються, переваг щодо доступу їх товарів на ринки розвинутих країн.

5. Обмеження митного оформлення:

1) *Державна реєстрація*. Їй підлягають усі суб'єкти ЗЕД. Окремій р. підлягають особливо важливі для даної країни товари, які можуть бути об'єктами експортно-імпорتنних операцій. Загальнодержавній р. підлягають усі експортно-імпорتنні операції суб'єктів даної країни.

2) *Особливості декларування*. Процедура декларування експортно-імпорتنних операцій полягає у заявленні відомостей на кожен конкретну товарну партію та сплаті усіх належних митних платежів.

3) *Методи оперативного регулювання*. Ними можуть бути обмеження у торгівлі з певною країною чи групою країн, наприклад, ембарго (заборона імпорту та/або експорту).

6. Обмеження за цінами та режимом розрахунків за імпорт. В цих обмеженнях можна виділити 2 взаємопов'язані методи – цінову політику держави щодо імпортованих товарів та порядок валютних розрахунків за їхнє надходження.

ГЛОСАРІЙ

Зовнішньоекономічна політика – це система заходів, спрямованих на досягнення економікою даної країни певних переваг на світовому ринку та, одночасно, захист внутрішнього ринку від конкуруючих імпорتنних товарів.

Тарифне регулювання – головний інструмент торговельної політики, що впливає на вартісні показники імпортованого чи експортованого товару через обкладення його відповідним митом.

Нетарифне регулювання – це комплекс заходів обмежувальнозаборонного характеру, що перешкоджають проникненню іноземних товарів на внутрішній ринок країни.

Квотування (контингентування) – це обмеження державною владою ввезення товарів певною кількістю чи сумою на встановлений період часу.

Квота – це кількісний нетарифний засіб обмеження експорту чи імпорту товару певною кількістю або сумою на певний проміжок часу.

Ліцензування – це регулювання ЗЕД через дозвільний пакет документів, що видають державні органи на право експорту чи імпорту товару у визначених кількостях на певний проміжок часу.

«Добровільне» обмеження експорту – кількісне обмеження експорту, що ґрунтується на зобов'язанні одного з торгових партнерів обмежити або не розширювати обсяг експорту, прийнятому в рамках офіційного міжурядового або неофіційного договору про встановлення квот на експорт товару.

Технічні бар'єри – це перешкоди для імпорту товарів, що виникають у зв'язку з їх невідповідністю національним стандартам у системі виміру та інспекції якості, вимогам техніки безпеки, санітарно-гігієнічним нормам, правилам пакування і маркування тощо.

Субсидії – це грошові виплати, скеровані на підтримку національних товаровиробників та побічну дискримінацію імпорту.

Питання для самоперевірки знань

1. Яка мета державного регулювання ЗЕД в Україні?
2. На виконання яких завдань спрямовується регулювання ЗЕД в Україні?
3. Якими суб'єктами здійснюється регулювання ЗЕД в Україні?
4. За допомогою яких інструментів здійснюється регулювання ЗЕД в Україні?
5. Пояснити сутність методів державного регулювання ЗЕД.
6. Перерахувати нетарифні методи регулювання ЗЕД.
7. У чому полягає сутність методів кількісних обмежень нетарифного регулювання ЗЕД?
8. Визначити особливості методів прихованого протекціонізму.
9. У чому особливості методів стимулювання експорту (фінансові методи) нетарифного регулювання ЗЕД?
10. Пояснити сутність правових методів регулювання ЗЕД.

Рекомендована література: основна: 1, 6, 8; додаткова: 2, 4.